

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) มุ่งศึกษาทัศนะของมหาบัณฑิตและนักศึกษามหาบัณฑิตต่อกระบวนการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งมีขั้นตอนและผลของการวิจัยโดยสรุป ดังนี้

5.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาทัศนะของนักศึกษามหาบัณฑิตที่มีต่อกระบวนการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

5.1.1 สำรวจทัศนะของนักศึกษามหาบัณฑิตในแต่ละสาขาวิชา ที่มีต่อกระบวนการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

5.1.2 ศึกษาเปรียบเทียบทัศนะของนักศึกษามหาบัณฑิต ต่อกระบวนการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ด้านเนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล คณาจารย์ ปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน และรวมทุกด้าน จำแนกตาม 1) สถานภาพของนักศึกษา (1) ภาคปกติ (2) ภาคพิเศษ และ 2) สาขาวิชา

5.1.3 ศึกษาทัศนะต่อรูปแบบของการจัดกระบวนการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาของนักศึกษามหาบัณฑิต ว่า ควรปรับปรุงแก้ไของค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนการสอนด้านใด เพื่อให้การศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษามีประสิทธิภาพมากที่สุด

5.2 สมมติฐานในการวิจัย

ทัศนะของนักศึกษามหาบัณฑิต ที่มีต่อกระบวนการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ไม่แตกต่างกันตามสถานภาพของนักศึกษาและสาขาวิชา

5.3 วิธีดำเนินการวิจัย

5.3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย มหาวิทยาลัยที่สำเร็จการศึกษาจากบัณฑิตวิทยาลัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 356 คน และนักศึกษามหาบัณฑิตปัจจุบันที่ลงทะเบียนเรียนและได้รับการประเมินผลการเรียนมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ภาคเรียน 632 คน รวมประชากรที่ใช้ในการศึกษา 988 คน

2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยมหาวิทยาลัย 188 คน นักศึกษามหาบัณฑิต 335 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา 523 คน

3) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา มีขั้นตอนในการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

(1) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane, Taro(1973)

(2) นำขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ได้ 523 คนทำการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling) เป็นรายสาขาวิชาตามสัดส่วนของประชากร (Proportional Stratified Sample) โดยแยกประชากรออกเป็น 3 กลุ่มคือ มหาวิทยาลัย นักศึกษามหาบัณฑิต ภาคปกติ นักศึกษามหาบัณฑิตภาคพิเศษ

4) นำประชากรแต่ละกลุ่มไปแยกย่อยตามสาขาวิชาและกำหนดตัวอย่างในแต่ละกลุ่มโดยเอาจำนวนประชากรคูณด้วย 523หารด้วย 988 จะได้กลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน

5) นำจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้ในแต่ละชั้นภูมิ (Stratum) ไปทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากประชากรในแต่ละชั้นภูมิโดยการจับสลาก

5.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ศษะ นักศึกษาต่อกระบวนการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น แบบลิเคิร์ต (Likert) ซึ่งเป็นมาตราประมาณค่าแบบรวม (Summated Rating Scale) โดยแบ่งระดับทักษะของผู้ตอบที่มีต่อเนื้อหาของแต่ละข้อออกเป็น 5 ระดับ คือ

- (1) หมายเลข 5 หมายถึงเป็นจริงมากที่สุด พอใจมากที่สุด หรือเห็นด้วยมากที่สุด
- (2) หมายเลข 4 หมายถึงเป็นจริงมาก พอใจมากหรือเห็นด้วยมาก
- (3) หมายเลข 3 หมายถึงเป็นจริงปานกลาง พอใจปานกลาง หรือเห็นด้วยปานกลาง
- (4) หมายเลข 2 หมายถึงเป็นจริงน้อย พอใจน้อยหรือเห็นด้วยน้อย
- (5) หมายเลข 1 หมายถึงเป็นจริงน้อยที่สุด พอใจน้อยที่สุด หรือเห็นด้วยน้อยที่สุด

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สอบถามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามแบบสำรวจรายการ

(Check list)

ตอนที่ 2 สอบถามทัศนะนักศึกษามหาบัณฑิตต่อกระบวนการเรียนการสอน ระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ

- 1) เนื้อหาวิชา (Course Content) 7 ข้อ
- 2) กิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล 32 ข้อ
(Teaching Activities and Evaluation)
- 3) คณาจารย์ผู้สอน (Faculty) 31 ข้อ
- 4) ปัจจัยสนับสนุนต่อการจัดการเรียนการสอน (Academic Facilities) 45 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา และข้อเสนอแนะเพื่อใช้ในการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนทั้ง 4 ด้านตามทัศนะของนักศึกษามหาบัณฑิต

5.3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลได้แบ่งการดำเนินการจัดเก็บออกเป็น 2 ส่วน คือ

- 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาบัณฑิต โดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษามหาบัณฑิต ผู้วิจัยดำเนินการเอง
แบบสอบถาม เก็บรวบรวมได้ 474 ฉบับ มีความสมบูรณ์สามารถนำไปวิเคราะห์ 471
ฉบับคิดเป็นร้อยละ 90.05

5.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามทำการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปของตารางประกอบบรรยาย

2) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามตอนที่ 2 ทักษะของมหาบัณฑิต และนักศึกษามหาบัณฑิตต่อกระบวนการเรียนการสอน ทำการวิเคราะห์ดังนี้

(1) คำนวณค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนทักษะของนักศึกษามหาบัณฑิต ต่อกระบวนการเรียนการสอน โดยแยกเป็นรายข้อ รายสาขาวิชา และรวมทุกสาขาวิชา ค่าเฉลี่ยของคะแนนทักษะแบ่งออกเป็น 5 ระดับ จากน้อยไปหามาก ดังนี้

1.00 - 1.55 หมายถึงเป็นจริงน้อยที่สุด พอใจน้อยที่สุด
หรือเห็นด้วยน้อยที่สุด

1.56 - 2.55 หมายถึงเป็นจริงน้อย พอใจน้อยหรือเห็นด้วยน้อย

2.56 - 3.55 หมายถึงเป็นจริงปานกลาง พอใจปานกลาง
หรือเห็นด้วยปานกลาง

3.56 - 4.55 หมายถึงเป็นจริงมาก พอใจมากหรือเห็นด้วยมาก

4.56 - 5.00 หมายถึงเป็นจริงมากที่สุด พอใจมากที่สุด
หรือเห็นด้วยมากที่สุด

(2) ทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนทักษะมหาบัณฑิต และนักศึกษามหาบัณฑิตภาคปกติและภาคพิเศษแต่ละสาขาวิชา แยกเป็นรายด้านโดยใช้ค่าสถิติทดสอบที(t-test)

(5) เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะของมหาบัณฑิต นักศึกษามหาบัณฑิต

ระหว่างสาขาวิชาต่อกระบวนการเรียนการสอนโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแล้วทำการเปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple Comparison) ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's test) (กานดา พูลลาภทวี 2530: 339-342)

3) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิดทำการวิเคราะห์เนื้อเรื่องเกี่ยวกับทัศนคติ และนักศึกษามหาบัณฑิตต่อกระบวนการเรียนการสอน นำมาแสดงในรูปแบบของสภานักศึกษามากที่สุด 5 รายการพร้อมข้อเสนอแนะโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

5.4 สรุปผลการวิจัย

ผลของการวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

5.4.1 นักศึกษามหาบัณฑิตที่ตอบแบบสอบถาม มีจำนวน 471 คน ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษามหาบัณฑิต ที่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 212 คน คิดเป็นร้อยละ 44.96 รองลงมาคือกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 188 คน คิดเป็นร้อยละ 39.92 กลุ่มที่น้อยที่สุดคือกลุ่มที่มีอายุมากกว่า 50 ปี จำนวน 16 คนคิดเป็นร้อยละ 3.49 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานคือมีจำนวน 465 คน คิดเป็นร้อยละ 98.73 สำเร็จการศึกษาจำนวน 332 คน คิดเป็นร้อยละ 70.49 ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษามหาบัณฑิต จำนวน 287 คนคิดเป็นร้อยละ 60.93 สาขาวิชาที่ตอบแบบสอบถามมากที่สุด คือสาขาวิชาการบริหารการศึกษา จำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 33.55 รองลงมาคือสาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษาจำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 17.20 สาขาวิชาที่มีจำนวนน้อยที่สุดคือสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา มีจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 4.25

5.4.2 ผลการวิเคราะห์ทัศนคติของนักศึกษามหาบัณฑิต ต่อกระบวนการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนนทัศนคติของนักศึกษามหาบัณฑิต สรุปรวมทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านเนื้อหาวิชา นักศึกษามีความพอใจในเนื้อหาวิชาในระดับ "มาก" โดย

มีทัศนะเกี่ยวกับความสมดุลระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และการนำผลการวิจัยมาเสนอร่วมกับเนื้อหาวิชาเท่านั้นที่นักศึกษาพอใจระดับ "ปานกลาง"

2) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล นักศึกษามีความพอใจในกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผลในระดับ "ปานกลาง" นับเป็นลำดับที่ 3 ในจำนวนองค์ประกอบของกระบวนการเรียนการสอนทั้งหมด

3) ด้านคณาจารย์ นักศึกษาพอใจ และยอมรับคณาจารย์ของบัณฑิตวิทยาลัยในระดับ "มาก" และมากกว่าองค์ประกอบของกระบวนการเรียนการสอนอื่นทั้งหมด

4) ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน นักศึกษามีความพอใจปัจจัยสนับสนุนต่อการเรียนการสอนในระดับ "ปานกลาง" ค่าเฉลี่ย 3.38 ซึ่งน้อยกว่าด้านอื่นๆ ทุกด้าน

5.4.3 เปรียบเทียบทัศนะของนักศึกษามหาบัณฑิต ต่อกระบวนการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำแนกตามเนื้อหาเป็นรายด้านและรวมโดยแยกตามตัวแปรคือ 1) สาขาวิชา 2) สถานภาพของนักศึกษา สรุปได้ดังนี้

1) นักศึกษาภาคปกติและนักศึกษาภาคพิเศษ มีทัศนะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ได้แก่ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา จำนวน 1 ด้านคือ ด้านเนื้อหาวิชา และสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาจำนวน 2 ด้านคือ ด้านเนื้อหาวิชา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล

2) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสาขาวิชาที่มีทัศนะแตกต่างกันที่ระดับ 0.05 ได้แก่ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา เรื่องห้องทำงาน สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา เรื่องการวัดและประเมินผล สาขาวิชาวัดและประเมินผลการศึกษา เรื่องห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย สาขาที่มีทัศนะแตกต่างกันที่ระดับ 0.01 ได้แก่ สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา เรื่องห้องสมุดของบัณฑิตวิทยาลัย และเรื่องห้องทำงานของนักศึกษาที่ภาควิชาจัดไว้ให้

5.4.4 เปรียบเทียบทัศนะของนักศึกษามหาบัณฑิต ต่อกระบวนการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำแนกตามเนื้อหาเป็นรายด้านและสาขาวิชาได้ดังนี้

1) ด้านเนื้อหาวิชา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ระหว่าง

นักศึกษามหาบัณฑิตสาขาวิชาหลักสูตรและการสอนกับเทคโนโลยีการศึกษา และสาขาวิชาการประถมศึกษา กับสาขาวิชาอื่นๆ ทั้งหมด

2) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล: การเรียนการสอน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ระหว่างนักศึกษามหาบัณฑิตสาขาวิชาการประถมศึกษา กับสาขาวิชาการบริหารการศึกษา เทคโนโลยีการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา และวิทยาศาสตร์ศึกษา

3) ด้านคณาจารย์: ความรู้ความสามารถ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ระหว่างนักศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา กับสาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนกับสาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา ระหว่างสาขาวิชาการประถมศึกษากับสาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา และวิทยาศาสตร์ศึกษา

4) ด้านคณาจารย์: การเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ระหว่างนักศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา กับสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา วัดและประเมินผลการศึกษา วิทยาศาสตร์ศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา กับสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา วัดและประเมินผลการศึกษา วิทยาศาสตร์ศึกษา สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา กับสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน และสาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา

5) ด้านคณาจารย์ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ระหว่างนักศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา กับสาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา จิตวิทยาการศึกษาและวิทยาศาสตร์ศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนกับสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและวิทยาศาสตร์ศึกษา สาขาวิชาการประถมศึกษากับสาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา จิตวิทยาการศึกษาและวิทยาศาสตร์ศึกษา

6) ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน: ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ระหว่างสาขาวิชาการบริหารการศึกษา กับสาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา และการประถมศึกษา

7) ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน: ห้องทำงานของนักศึกษาที่ภาค

วิชาจิตไว้ให้ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ระหว่างนักศึกษามหาบัณฑิตสาขา วิชาวัดและประเมินผลการศึกษา กับสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน เทคโนโลยีการศึกษา และ วิทยาศาสตร์ศึกษา

8) ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน: ห้องเรียน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ระหว่างนักศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา กับ สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา วัดและประเมินผลการศึกษา และการประเมินศึกษา

9) ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน: ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ระหว่างนักศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตร และการสอนกับสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและวิทยาศาสตร์ศึกษา สาขาวิชาการประเมินศึกษา กับ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา เทคโนโลยีการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา และวิทยาศาสตร์ ศึกษา

10) ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน: ความสัมพันธ์ระหว่างคณาจารย์ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ระหว่างนักศึกษามหาบัณฑิตสาขาวิชา หลักสูตรและการสอน กับสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา สาขาวิชาการประเมินศึกษากับสาขาวิชา การบริหารการศึกษา เทคโนโลยีการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา และวิทยาศาสตร์ศึกษา

11) ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ 0.05 ระหว่างนักศึกษามหาบัณฑิตสาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา กับสาขาวิชาจิตวิทยา การศึกษา และวิทยาศาสตร์ศึกษา

5.4.5 จากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ผู้ตอบได้ระบุปัญหา และ ข้อเสนอแนะสามารถสรุปเป็นรูปแบบในการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาที่นักศึกษามหาบัณฑิต มีความต้องการสอดคล้องกันตั้งแต่สี่สาขาวิชาขึ้นไป นำเสนอด้านละห้าลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1) ด้านเนื้อหาวิชา

(1) วิชาบังคับ (หมวดวิชาเฉพาะ) ต้องการให้

(1.) เนื้อหารายวิชามีความสมดุลระหว่างภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติ

- (2.) มีผลงานวิจัยใหม่ๆ เสนอร่วมกับเนื้อหาวิชาที่ทำการสอน
 - (3.) หลักสูตรมีความสอดคล้องและกลมกลืนกันระหว่างวิชาชีพ
และวิชาประกอบ
 - (4.) หลักสูตรวิชาชีพและวิชาประกอบมีประโยชน์ต่อการนำไป
ใช้ในการปฏิบัติงาน
 - (5.) หลักสูตรมีความต่อเนื่องกันระหว่างรายวิชาต่างๆ
- (2) วิชาเลือก (หมวดวิชาเฉพาะ) ต้องการให้
- (1.) หลักสูตรหมวดวิชาเฉพาะ เน้นด้านสาระและประโยชน์ใน
การนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน
 - (2.) เนื้อหารายวิชามีความสมดุลระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
 - (3.) หลักสูตรมีความต่อเนื่องกันระหว่างรายวิชาต่างๆ
 - (4.) เนื้อหาครอบคลุมในสาขาวิชาที่ศึกษา
 - (5.) มีการทบทวนพัฒนาหลักสูตรเป็นระยะเพื่อให้ทันสมัย
และทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ
- (3) วิชาบังคับ (หมวดวิชาสัมพันธ์: สถิติเพื่อการวิจัย) ต้องการให้
- (1.) มีสาระและประโยชน์ในการนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน
(การทำวิทยานิพนธ์ และการวิจัย)
 - (2.) เนื้อหากระชับและน่าสนใจ
 - (3.) เนื้อหารายวิชามีความสมดุลระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
 - (4.) เนื้อหากว้างและลึกพอสำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
 - (5.) เนื้อหาครอบคลุมในสาขาวิชาที่ศึกษา
- (4) วิชาเลือก(หมวดวิชาสัมพันธ์: ระเบียบวิธีวิจัย) ต้องการให้
- (1.) เนื้อหากว้างและลึกพอสำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
 - (2.) ทบทวนพัฒนาหลักสูตรเป็นระยะเพื่อให้ทันสมัยและทันต่อ
เหตุการณ์อยู่เสมอ

- (3.) เนื้อหารายวิชามีความสมดุลระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
- (4.) มีการนำตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีทางสถิติต่างๆ มาเสนอร่วมกับเนื้อหาวิชา
- (5.) เนื้อหาให้ครอบคลุมในสาขาวิชาที่ศึกษา

(5) วิทยานิพนธ์ ต้องการให้

- (1.) มีสารัตถประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน
- (2.) มีการเลือกหัวข้อใหม่ๆ ที่ทันสมัยและทันเหตุการณ์
- (3.) มีการเลือกหัวข้อที่หลากหลายครอบคลุมสาขาวิชาที่ศึกษา
- (4.) มีการเลือกหัวข้อที่น่าสนใจ
- (5.) เนื้อหากว้างและลึกพอสำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

2) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล

(1) กิจกรรมการเรียนการสอน ต้องการให้

- (1.) อาจารย์ใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเพื่อเร้าให้นักศึกษาให้เกิดความสนใจ
- (2.) มีการเปรียบเทียบผลของการใช้ทฤษฎีต่างๆ ในสาขาวิชา
- (3.) มีวิธีการนำเสนอที่ช่วยให้นักศึกษาจับประเด็นสำคัญ ได้ง่าย
- (4.) มีการนำเสนอแนวคิดอื่นๆ นอกเหนือจากแนวคิดที่อาจารย์ยอมรับอภิปรายในชั้นเรียน
- (5.) มีการนำเสนอทฤษฎีต่างๆ ในสาขาวิชาซึ่งมีการพัฒนาใหม่ๆ

(2) การประเมินผล ต้องการให้

- (1.) นักศึกษามีสิทธิในการเปลี่ยนแปลงผลการสอบ
- (2.) นักศึกษามีสิทธิในการเลือกวิธีการในการปรับปรุงผลการเรียน
- (3.) ใช้วิธีการในการให้ระดับผลการเรียนเป็น 13 ระดับ
- (4.) ใช้ข้อสอบที่สังเคราะห์มาจากเนื้อหาทั้งหมดของรายวิชา
- (5.) ข้อสอบเหมาะสมกับเวลาในการทำตอบ

3) ด้านคณาจารย์ผู้สอน

- (1) คณาจารย์ภายในภาควิชา: ความรู้ความสามารถ ต้องการให้
 - (1.) มีสัมพันธกิจและรักษาความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
 - (2.) มีความยืดหยุ่นและอารมณ์ขัน
 - (3.) อาจารย์มีประสบการณ์ในการพัฒนากระบวนการสร้างความคิด
 - (4.) อาจารย์มีทักษะและความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้
 - (5.) เปิดโอกาสให้นักศึกษาวิจารณ์หรือแสดงความคิดเห็น
- (2) คณาจารย์ภายในภาควิชา: การปฏิบัติหน้าที่การสอน ต้องการให้
 - (1.) มีแผนการสอนและทำการสอนสมบูรณ์ตามแผน
 - (2.) มีวิธีการในการเสนอเนื้อหาวิชาที่น่าสนใจ เช่น การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นอุปกรณ์ช่วยสอน
 - (3.) มีความสนใจในข้อมูลสะท้อนกลับจากนักศึกษาและนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง พัฒนา
 - (4.) เปิดโอกาสและรับฟังนักศึกษาในการแสดงความคิดเห็น
 - (5.) ใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย
- (3) คณาจารย์ภายในภาควิชา: การเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ต้องการให้
 - (1.) รับฟังหรือศึกษางานของนักศึกษาให้ตลอดก่อนที่จะทำการวิจารณ์หรือแก้ไข
 - (2.) ยึดแนวคิดที่เห็นพ้องกันระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาเป็นหลักในการทำงาน
 - (3.) อาจารย์ทำหน้าที่ที่ปรึกษาอย่างเท่าเทียม
 - (4.) มีการพัฒนารรควิธีในการกระตุ้นนักศึกษาให้เกิดความคิดริเริ่มและความสามารถในการสังเคราะห์
 - (5.) สร้างความมั่นใจให้นักศึกษาในการเสนอผลงานต่อคณะกรรมการ

- (4) คณาจารย์นอกภาควิชา: ความรู้ความสามารถ ต้องการให้
- (1.) ไม่มีอคติและความเชื่อมั่นในตนเองมากเกินไป
 - (2.) มีความยืดหยุ่นและอารมณ์ขัน
 - (3.) ให้ความสามารถในการพัฒนากระบวนการสร้างความคิด
 - (4.) มีทักษะและความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้
 - (5.) เปิดโอกาสให้นักศึกษาวิจารณ์หรือแสดงแสดงความคิดเห็น

- (5) คณาจารย์นอกภาควิชา: การปฏิบัติหน้าที่สอน ต้องการให้
- (1.) ทำแผนการสอนและทำการสอนให้สมบูรณ์ตามแผน
 - (2.) มีวิธีการในการเสนอเนื้อหาวิชาที่น่าสนใจ เช่น
ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นอุปกรณ์ช่วยสอน
 - (3.) มีความสนใจในข้อมูลสะท้อนกลับจากนักศึกษาและนำข้อมูล
ไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาเนื้อหาวิชาและวิธีการสอน
 - (4.) เปิดโอกาสและรับฟังการแสดงความคิดเห็นของนักศึกษา
 - (5.) มีวิธีการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา

4) ด้านปัจจัยสนับสนุนต่อการเรียนการสอน

- (1) ห้องสมุดคณะศึกษาศาสตร์ ต้องการให้
- (1.) มีหนังสือเพียงพอทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ
 - (2.) สภาพของห้องทำงานในห้องสมุดดีและเหมาะสม
 - (3.) เวลาในการให้บริการสอดคล้องกันกับความต้องการในการ
การใช้บริการของนักศึกษาทั้งภาคปกติและภาคพิเศษ
 - (4.) สภาพทั่วไปของสถานที่มีความเป็นสากล
 - (5.) การให้บริการของเจ้าหน้าที่สอดคล้องกับความต้องการ
ของนักศึกษาผู้ให้บริการ

(2) ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย ต้องการให้

- (1.) มีหนังสือเพียงพอทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ
- (2.) การให้บริการของเจ้าหน้าที่สอดคล้องกับความต้องการ
ของนักศึกษาผู้ให้บริการ
- (3.) สภาพของห้องทำงานในห้องสมุดดีและเหมาะสม
- (4.) สภาพทั่วไปของสถานที่มีความเป็นสากล
- (5.) เวลาในการให้บริการสอดคล้องกันกับความต้องการใน
การให้บริการของนักศึกษาทั้งภาคปกติและภาคพิเศษ

(3) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น (สำนักวิทยบริการ) ต้องการให้

- (1.) มีหนังสือเพียงพอทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ
- (2.) มีการให้บริการระหว่างห้องสมุดที่มีประสิทธิภาพ
- (3.) มีการให้บริการโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพ
- (4.) เวลาในการให้บริการสอดคล้องกันกับความต้องการ
ในการให้บริการของนักศึกษาทั้งภาคปกติและภาคพิเศษ
- (5.) มีบริการสืบค้น คัดลอก และสำเนาข้อมูลอ้างอิง
ที่มีประสิทธิภาพ

(4) ห้องทำงานของนักศึกษาที่ภาควิชาจัดไว้ให้ ต้องการให้

- (1.) มีเครื่องอำนวยความสะดวกในการจัดทำเอกสาร
- (2.) มีการติดตั้งเครื่องมือสื่อสารให้เพียงพอ
- (3.) มีความเหมาะสมต่อการใช้งาน
- (4.) มีสภาพทั่วไปเกี่ยวกับสถานที่ดีและเหมาะสม
- (5.) ทุกภาควิชามีห้องทำงานสำหรับนักศึกษา

(5) สภาพห้องเรียน ต้องการให้

- (1.) มีทัศนูปกรณ์เพียงพอและมีการดูแลให้อยู่ในสภาพที่สามารถ
ใช้งานได้ตลอดเวลา

- (2.) อาคารเรียนเพียงพอกับจำนวนนักศึกษา
 - (3.) อุณหภูมิเหมาะสมและส่งเสริมบรรยากาศในการเรียนรู้
 - (4.) ห้องเรียนมีขนาดที่เหมาะสมกับจำนวนนักศึกษา
 - (5.) สภาพโต๊ะเก้าอี้ เครื่องอำนวยความสะดวกในการเรียนดี
- (6) ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับนักศึกษา ต้องการให้
- (1.) นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อบริการสาธารณะ
 - (2.) นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมที่สาขาวิชาจัดขึ้น
 - (3.) มีการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมเพื่อช่วยเหลือกันด้านวิชาการ
 - (4.) มีกิจกรรมส่งเสริมและกระตุ้นนักศึกษาในการศึกษาค้นคว้า
 - (5.) นักศึกษามีบทบาทและเข้าร่วมในกิจกรรมของกลุ่มสม่ำเสมอ
- (7) ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา ต้องการให้
- (1.) อาจารย์กับนักศึกษามีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกัน
 - (2.) อาจารย์ให้การยอมรับและปฏิบัติต่อนักศึกษาโดยสมควรแก่ฐานะของปัจเจกบุคคล
 - (3.) อาจารย์มีความตระหนักในภาวะของนักศึกษา
 - (4.) มีความสัมพันธ์ที่บริสุทธิ์ หนักแน่นไม่แอบแฝงด้วยอคติ
 - (5.) ส่งเสริมกิจกรรมสัมพันธ์ที่มีแก่นสาร
- (8) ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ภายในภาควิชา ต้องการให้
- (1.) คณาจารย์เข้าร่วมกิจกรรมภายในภาควิชา
 - (2.) มีการจัดกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างคณาจารย์
 - (3.) มีการช่วยเหลือและสนับสนุนกันในการสร้างผลงานวิชาการ
 - (4.) คณาจารย์ในภาควิชามีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกัน
 - (5.) คณาจารย์ในภาควิชามีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

5.5 อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีข้อค้นพบที่น่าสนใจสมควรนำผลที่ได้มาอภิปรายผลหลายประการ ดังนี้

5.5.1 กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 98.73 เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพมีประสบการณ์ในการทำงาน ร้อยละ 88.37 มีอายุมากกว่า 30 ปี แสดงว่ามีนักศึกษามหาบัณฑิตเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษาทันทีหลังจากสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี ซึ่งอาจเป็นเพราะความไม่พร้อมของนักศึกษาเนื่องจากค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่ใช้สิทธิลาศึกษาต่อ ทำให้เสียโอกาสในการเลื่อนขั้นเงินเดือน(เชษฐา 2536) และหน่วยงานต้นสังกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน่วยงานทางการศึกษาก็ประสบปัญหาด้านบุคลากรซึ่งเป็นผลพวงจากการลาศึกษาต่อของข้าราชการในสังกัด

5.5.2 ทักษะของนักศึกษามหาบัณฑิต ต่อกระบวนการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อแยกเป็นรายด้านปรากฏผลดังนี้

1) เนื้อหาวิชา นักศึกษามีทักษะว่าเนื้อหาวิชาที่ศึกษามีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน มีความน่าสนใจทันสมัยครอบคลุมในสาขาวิชาที่ศึกษามีความลึกและกว้างพอสำหรับการศึกษาระดับนี้ การที่นักศึกษาให้ความสำคัญและมองประโยชน์ของการศึกษามุ่งไปทางด้านสาระดีประโยชน์ที่ตนสามารถจะนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้มากที่สุดนั้นเนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีหน้าที่การงานประจำอยู่แล้ว การเข้ารับการศึกษานอกเหนือจากความต้องการในการที่จะเพิ่มวิทยฐานะให้แก่ตนเองแล้ว สิ่งหนึ่งที่นักศึกษาแสวงหาคือประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษาคือสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงาน สิ่งที่ต้องการหนักที่สุดที่นักศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ในทุกหมวดวิชาคือเรื่องสาระดีประโยชน์ที่จะพึงได้รับจากการเรียนรายวิชานั้นๆ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงๆ เนื้อหาวิชาที่น่าเสนอควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์ เหมาะสมกับระยะเวลา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุนีย์ วิวัฒนากร (2521) และควรมีการนำทฤษฎีหรือผลงานวิจัยใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับสาขาวิชามาเสนอด้วย เพื่อให้ นักศึกษามีโอกาสได้รับแนวคิดที่มีความหลากหลาย การได้รับแนวคิดจากแนวคิดทฤษฎีต่างๆ เข้าสู่กระบวนการสร้างความคิด แล้วทำให้นักศึกษาสามารถคิด

และเกิดแนวคิดใหม่ๆ ขึ้นคือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สุดของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา Bowen (อ้างใน Powers & Enright, 1987) อย่างไรก็ดี การเสนอเนื้อหาวิชาวิชานั้นควรคำนึงถึงความสมดุลระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติด้วย ไม่ควรเน้นเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งจนเกินไป ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ทศนีย์ เลีนาค และบุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2528) ที่เสนอว่าควรปรับปรุงเนื้อหาวิชาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติให้เท่าเทียมกัน

ทัศนะของนักศึกษาต่อเนื้อหาวิชาสอดคล้องกับการวิจัยของประพัฒน์ จำปาไทย (2524) ที่สรุปไว้ว่า นักศึกษามีความพอใจต่อประโยชน์ของวิชาที่เรียน ที่จะนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของบัณฑิตศึกษา คือ การบุกเบิกแสวงหาความรู้ใหม่ พัฒนา และประยุกต์ความรู้ใหม่เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม (สมุน อมรวิวัฒน์ 2529)

2) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล

(1) ด้านการเรียนการสอน นักศึกษามีทัศนะว่าการเรียนการสอนที่บัณฑิตวิทยาลัยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นอยู่ในระดับที่ดีมาก ในการจัดการเรียนการสอน อาจารย์มีการชี้แจงวัตถุประสงค์ เสนอเค้าโครงเนื้อหาวิชา กำหนดการสอน งานที่ทำและเงื่อนไขต่างๆ ให้นักศึกษาทราบอย่างชัดเจน การมอบหมายงานสัมพันธ์กับเนื้อหาวิชา กระตุ้นนักศึกษาให้ทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม นักศึกษาเห็นว่าตนได้รับประโยชน์จากการทำรายงาน และการศึกษาค้นคว้าตามที่อาจารย์มอบหมายมาก และที่เป็นประโยชน์อย่างมากก็คือการกระตุ้นนักศึกษาให้รู้จักคิด วิเคราะห์ วิเคราะห์อภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างนักศึกษา แต่อย่างไรก็ดี จากการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะจากนักศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอน นักศึกษาได้ให้แนวทางในการจัดการเรียนการสอนว่า อาจารย์ควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเพื่อเร้าให้นักศึกษาให้เกิดความสนใจ มีการเปรียบเทียบผลของการใช้ทฤษฎีต่างๆ ในสาขาวิชาให้มากขึ้น ใช้วิธีการนำเสนอที่ช่วยให้นักศึกษาจับประเด็นสำคัญๆ ได้ง่าย และควรมีการนำเสนอแนวคิดอื่นๆ นอกเหนือจากแนวคิดที่อาจารย์ยอมรับมาอภิปรายในชั้นเรียนเพื่อให้นักศึกษามีมิติของโลกรทัศน์ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น และควรมีการนำเสนอทฤษฎีต่างๆ ในสาขาวิชาที่มีการพัฒนาใหม่ๆ ด้วย

สรุปทัศนะของนักศึกษาได้ว่า การเรียนการสอนที่บัณฑิตศึกษาจะ เน้นการสอนทฤษฎีมากกว่าการปฏิบัติ การสอนเน้นวิธีการบรรยายเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของคณาจารย์ใน

การสัมมนาที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2522) เรื่อง แนวทางการจัดและปรับปรุงบัณฑิตศึกษาในประเทศไทย ที่ว่า ปัจจุบันการสอนของอาจารย์จะใช้วิธีการบรรยายทฤษฎีเป็นส่วนใหญ่ และสอดคล้องกับผลการวิจัย ของทองอินทร์ วงศ์โสธร (2523) ประพัฒน์ จำปาไทย (2524) ศุภจิต มโนพิทักษ์ และคณะ (2524) อุทุมพร ทองอุไทย (2521) และโรไมน์ (1974) ที่สรุปไว้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรจะให้การบรรยายภาคทฤษฎีสัมพันธ์กับการปฏิบัติ และอาจารย์ควรจะมีการเตรียมการสอนและวางแผนการสอนเป็นอย่างดี

(2) การประเมินผล นักศึกษามีทักษะต่อการประเมินผลที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่นในระดับปานกลาง โดยในส่วนของข้อสอบนักศึกษาเห็นว่าการสังเคราะห์ มาจากเนื้อหาทั้งหมดของรายวิชา มีความชัดเจนและเหมาะสมกับเวลา สามารถวัดได้ตรงตาม วัตถุประสงค์รายวิชา ให้โอกาสนักศึกษาได้อธิบายสิ่งที่ตนเรียนรู้อย่างเต็มที่ การตัดสินผลการ เรียนของอาจารย์มีความเหมาะสมและยุติธรรมในระดับปานกลาง การแจ้งผลการเรียนหรือผล การปฏิบัติงานให้นักศึกษาทราบยังมีความล่าช้า รูปแบบการประเมินที่ใช้คือการประเมินจากการ ทำรายงานและการสอบ การประเมินจากการสอบย่อยและการสอบปลายภาค การประเมินจาก ข้อสอบ Take Home การตัดสินผลการเรียนใช้วิธีให้ระดับผลการเรียน 5 ระดับ นักศึกษาที่ไม่ ผ่านมีสิทธิในการขอเปลี่ยนแปลงผลการเรียนน้อยมาก วิธีการในการปรับปรุงผลการเรียนเป็น วิธีการที่อาจารย์กำหนดไม่เปิดโอกาสให้นักศึกษามีทางเลือก นักศึกษาเห็นว่าในการประเมินผล นักศึกษาควรมีสิทธิในการเปลี่ยนแปลงผล และมีสิทธิเลือกวิธีการในการปรับปรุงผลด้วย การให้ ระดับผลการเรียนควรปรับปรุงเป็น 13 ระดับ ใช้ข้อสอบที่สังเคราะห์มาจากเนื้อหาทั้งหมดของ รายวิชา และต้องให้เวลาในการทำตอบเหมาะสมกับความยากง่ายของข้อสอบด้วย

การประเมินผลเป็นส่วนประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งของการเรียนการสอน การเรียนการสอนจะดีได้เพราะมีการประเมินผลดี นักศึกษาเห็นว่าการประเมินผลมีความเหมาะสมเป็นธรรม ในระดับปานกลางเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุปรียา ธรรมานุกุล (2520) ที่สรุป ว่าการตัดสินผลการเรียนของอาจารย์มีความล่าเอียงแจ้งผลช้า ควรปรับปรุงให้มีความรวดเร็ว เพราะการแจ้งผลให้นักศึกษาทราบผลโดยเร็ว จะเป็นตัวเสริมแรงให้นักศึกษามีกำลังใจและจะ ทำให้ศึกษาได้ดียิ่งขึ้น (Kibler, 1974)

3) ด้านคณาจารย์

(1) ด้านความรู้ความสามารถ นักศึกษามีทัศนะว่าคณาจารย์ที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาก มีความสามารถในการวิจัย รอบรู้ในเนื้อหาและหลักวิชาอย่างลึกซึ้ง มีความสามารถในการพัฒนากระบวนการในการสร้างความคิด และกระตุ้นนักศึกษาให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น มีการแสดงทัศนะและความคิดเห็นต่อเรื่องต่างๆ อย่างแจ่มแจ้ง มีบุคลิกลักษณะและการแต่งกายดี ยึดมั่นในหลักจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ และมีความประพฤติที่เหมาะสมต่อความเป็นครู มีความตั้งใจ และกระตือรือร้นในการสอน ให้ความเป็นมิตรเอื้ออาทรและเต็มใจในการให้ความช่วยเหลือแก่นักศึกษา ให้ออกสแกนนักศึกษาในการขอรับการปรึกษาทั้งในและนอกเวลาเรียน สิ่งที่ดีควรได้รับการพิจารณา ปรับปรุง แก้ไข ได้แก่ ความสมัครสมานสามัคคี อาจารย์ควรมีสัมพันธจิต และรักษาความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความยืดหยุ่นและอารมณ์ขัน ลดอัตราและความเชื่อมั่นในตนเองลง เพิ่มพูนทักษะประสบการณ์ ในการพัฒนากระบวนการสร้างความคิด และมีความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้ ควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาวิจารณ์ หรือแสดงแสดงความคิดเห็นบ้าง ในการปฏิบัติหน้าที่การสอนอาจารย์ควรมีแผนการสอน ทำการสอนให้สมบูรณ์ตามแผน ใช้วิธีการในการเสนอเนื้อหาวิชาที่น่าสนใจ เช่น การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นอุปกรณ์ช่วยสอนหรือใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ให้ความสนใจในข้อมูลสะท้อนกลับจากนักศึกษา และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องการวิจัยของสุนีย์ ช่างเจริญ (2527) ที่สรุปความต้องการของนักศึกษาไว้ว่า อาจารย์ควรเตรียมการสอน ใช้การสอนหลายรูปแบบ เน้นการอภิปราย สัมมนา ให้มากขึ้น รับฟังความคิดเห็นของนักศึกษา มอบหมายงานเหมาะสมกับเวลา และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Feldman (1976) และ Mordechai and Segal (1978) ที่สรุปทัศนะของนักศึกษาที่มีต่อคุณลักษณะด้านการสอนของอาจารย์ว่า มีความสามารถในการกระตุ้นนักศึกษาให้เกิดความสนใจ มีวิธีการนำเสนอเนื้อหาวิชาที่น่าสนใจ ทำให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง มีการเตรียมการสอนและจัดการสอนอย่างดี ทำการสอนด้วยความกระตือรือร้น

(2) ด้านการเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ นักศึกษามีทัศนะต่อการเป็นที่ปรึกษาของอาจารย์ที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยได้รับความพอใจมากกว่าด้านอื่น

นักศึกษาเห็นว่า อาจารย์มีความพร้อมและความสามารถในการเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เป็นอย่างดี อาจารย์จะคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือนักศึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ ให้แนวทางในการทำ ให้กำลังใจ กระตุ้นนักศึกษาให้เกิดความคิดริเริ่ม และความสามารถในการสังเคราะห์ ตลอดจนช่วยเหลือนักศึกษาในการวิเคราะห์ และหาวิธีการต่างๆ ในการแก้ไขปัญหา อาจมีในบางกรณีที่นักศึกษาทำวิทยานิพนธ์ล่าช้า ซึ่งสาเหตุหลักเกิดจากตัวนักศึกษาเองที่ขาดความเข้าใจ เน้นความเป็นอิสระ และเริ่มต้นทำวิทยานิพนธ์ช้า ขาดการวางแผนงานที่ดี เลือกหัวข้อที่มีความยุ่งยากและเน้นความสมบูรณ์เกินไป (SERC, 1983) การให้คำปรึกษาเป็นกระบวนการที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา เพื่อให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จะต้องยึดแนวคิดที่เห็นพ้องกันระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาเป็นหลักในการทำงาน อาจารย์ควรจะรับฟังหรือศึกษางานของนักศึกษาให้ตลอดก่อนที่จะทำการวิจารณ์หรือแก้ไข ไม่เป็นผู้ทำวิทยานิพนธ์นั้นเอง แต่จะคอยทำหน้าที่ที่ปรึกษาเท่านั้น อาจารย์ควรมีวิธีการกระตุ้นนักศึกษาให้เกิดความคิดริเริ่ม และความสามารถในการสังเคราะห์ เมื่อนักศึกษาทำงานเสร็จจะต้องสร้างความมั่นใจให้นักศึกษาในการเสนอผลงานต่อคณะกรรมการ Brown and Krager (1985)

4) ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน

(1) ห้องสมุดคณะศึกษาศาสตร์ นักศึกษามีทัศนคติต่อห้องสมุดของคณะอยู่ในระดับปานกลาง โดยเห็นว่าสภาพทั่วไปเกี่ยวกับสถานที่ โต๊ะเก้าอี้ แสงสว่าง การให้บริการของเจ้าหน้าที่ และการรักษาระเบียบในการใช้ห้องสมุดอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ แต่เห็นว่า ห้องที่ใช้สำหรับการศึกษาค้นคว้ายังไม่ดีพอ หนังสือที่มีในห้องสมุดทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และหนังสือสำหรับอ้างอิงยังไม่เพียงพอส่วนใหญ่มักจะเป็นหนังสือเก่า เวลาในการเปิดบริการยังไม่เหมาะสมต่อการให้บริการแก่นักศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ดังนั้นเพื่อให้ห้องสมุดมีความสมบูรณ์เป็นแหล่งในการศึกษาค้นคว้า จะต้องจัดหาหนังสือทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และหนังสืออ้างอิงให้เพียงพอทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ สภาพของห้องอ่านหนังสือและสภาพทั่วไปควรได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น มีความเป็นสากลยิ่งขึ้น เวลาในการบริการและการให้บริการของเจ้าหน้าที่ต้องสอดคล้องกับความต้องการในการใช้บริการของนักศึกษาทั้งภาคปกติและภาคพิเศษ

(2) ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย นักศึกษามีทัศนคติต่อห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งน้อยที่สุดในจำนวนห้องสมุดทั้ง 3 แห่งที่นักศึกษาใช้เป็นแหล่งในการศึกษาค้นคว้า โดยเห็นว่าการรักษาระเบียบในการใช้ห้องสมุดอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับสถานที่ โต๊ะเก้าอี้ แสงสว่าง และการให้บริการของเจ้าหน้าที่ยังไม่ดีนัก หนังสือที่มีในห้องสมุดทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และหนังสือสำหรับอ้างอิงยังมีน้อยไม่เพียงพอ และครอบคลุมหัวข้อวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา เพื่อให้ห้องสมุดมีความสมบูรณ์ เป็นแหล่งในการศึกษาของนักศึกษาได้อย่างแท้จริง บัณฑิตวิทยาลัยจะต้องจัดหาหนังสือทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และหนังสืออ้างอิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยานิพนธ์ให้เพียงพอทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ สภาพห้องอ่านหนังสือและสภาพทั่วไปควรได้รับการปรับปรุงให้ดีและเหมาะสมมีความเป็นสากลยิ่งขึ้น เวลาในการบริการและการให้บริการของเจ้าหน้าที่ต้องสอดคล้องกับความต้องการในการใช้บริการของนักศึกษาทั้งภาคปกติและภาคพิเศษ

(3) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น (สำนักวิทยบริการ) นักศึกษามีทัศนคติต่อห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น (สำนักวิทยบริการ) ในระดับปานกลาง สูงที่สุดในจำนวนห้องสมุดทั้ง 3 แห่งที่นักศึกษาใช้เป็นแหล่งในการศึกษาค้นคว้า โดยเห็นว่าการรักษาระเบียบในการใช้ห้องสมุด สภาพทั่วไปเกี่ยวกับสถานที่ โต๊ะเก้าอี้ แสงสว่าง และการให้บริการของเจ้าหน้าที่อยู่ในเกณฑ์ดีมาก หนังสือที่มีในห้องสมุดทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และหนังสือสำหรับอ้างอิงยังมีน้อยไม่เพียงพอและส่วนใหญ่เป็นหนังสือเก่า การให้บริการระหว่างห้องสมุดและการให้บริการโดยการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ยังไม่ดี เวลาในการเปิดบริการยังไม่เหมาะสมต่อการให้บริการแก่นักศึกษาทุกกลุ่ม เพื่อให้ห้องสมุดมีความสมบูรณ์มีความเป็นสากล และเป็นแหล่งในการศึกษาค้นคว้าได้อย่างแท้จริง นักศึกษาไม่ต้องเดินทางไปหาหนังสืออ้างอิงจากห้องสมุดของมหาวิทยาลัยอื่นในส่วนกลาง สำนักวิทยบริการจะต้องจัดหาหนังสือ ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และหนังสืออ้างอิงให้เพียงพอแก่ความต้องการของนักศึกษาทั้งทางด้านปริมาณ และคุณภาพ สภาพของห้องอ่านหนังสือ เวลาในการบริการสภาพทั่วไปควรได้รับการปรับปรุงให้ดีและเหมาะสมมีความเป็นสากลยิ่งขึ้น ปรับปรุงให้มีการให้บริการระหว่างห้องสมุด และการให้บริการโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพ สิ่งที่จะต้องทำเป็นอย่างยิ่งคือห้องสมุดจะต้องมีบริการสืบค้น คัดลอก และทำ

สำเนาข้อมูลอ้างอิงที่มีประสิทธิภาพ การให้บริการของเจ้าหน้าที่ต้องสอดคล้องกับความต้องการในการให้บริการของนักศึกษาทั้งภาคปกติและภาคพิเศษ

ทัศนะของนักศึกษาต่อห้องสมุดนี้สอดคล้องกับผลการวิจัย ของ ศุภจิต มโนพิทักษ์และคณะ (2524) ประพันธ์ จำปาไทย (2524) สุนีย์ ช่างเจริญ (2527) ซึ่งพอสรุปได้ว่า หนังสือ ตำรา วารสาร เอกสาร ที่จำเป็นต้องใช้ประกอบในการเรียนยังไม่เพียงพอ หนังสือที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นหนังสือเก่า หนังสือหายากเพราะจัดไม่เป็นระบบ ควรเพิ่มจำนวนหนังสือ ขยายเวลาในการเปิดบริการเพิ่มมากขึ้น

(4) ห้องทำงาน นักศึกษามีทัศนะต่อห้องทำงานในระดับน้อย ซึ่งต่ำที่สุด ในบรรดาองค์ประกอบทั้งหมดของกระบวนการเรียนการสอน โดยเห็นว่า สภาพทั่วไปเกี่ยวกับสถานที่ โต๊ะเก้าอี้ แสงสว่าง และความเหมาะสมต่อการให้บริการของนักศึกษายู่ในเกณฑ์ปานกลาง ส่วนเครื่องมือสื่อสาร และ เครื่องอำนวยความสะดวกในการจัดทำเอกสาร เช่น เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องเข้าเล่มหนังสือเป็นต้นยังไม่มี ในบางสาขาวิชายังไม่ได้จัดห้องทำงานไว้สำหรับบริการนักศึกษา ดังนั้น เพื่อให้การให้วิทยบริการแก่นักศึกษาซึ่งเป็นผู้รับบริการเป็นไปด้วยดี มีความเหมาะสมแก่การเป็นวิทยาลัยแห่งบัณฑิต ทุกสาขาวิชาจะต้องมีห้องทำงานสำหรับนักศึกษาที่มีสภาพเหมาะสมต่อการใช้งาน โดยมีเครื่องมือที่อำนวยความสะดวกในการสื่อสาร และการจัดทำเอกสารไว้อย่างพร้อม

(5) ห้องเรียน นักศึกษามีทัศนะต่อห้องเรียนในระดับปานกลางโดยเห็นว่าสภาพทั่วไปเกี่ยวกับสถานที่ เช่น โต๊ะเก้าอี้ เครื่องอำนวยความสะดวกในการเรียน แสงสว่าง อุณหภูมิ ความสะอาด และ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ขนาดของห้องเรียน มีความเหมาะสมและพอเพียงกับจำนวนนักศึกษา อยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ แต่ถ้าจะให้ดียิ่งขึ้น บัณฑิตวิทยาลัยควรปรับปรุงสภาพของห้องเรียนให้เหมาะสมและก่อสร้างเพิ่มเติมให้เพียงพอกับจำนวนของนักศึกษา และควรจัดหาทัศนูปกรณ์ให้เพียงพอและมีการดูแลให้อยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้ตลอดเวลา

(6) ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษา นักศึกษามีทัศนะต่อความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาในระดับมาก โดยเห็นว่า นักศึกษามีความจริงจังและมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีการกระตุ้นเพื่อนนักศึกษาให้เกิดการศึกษาค้นคว้าและช่วยเหลือกันทางวิชาการ มีบทบาทและ

เข้าร่วมในกิจกรรมที่กลุ่มจัดขึ้นทั้งภายนอกและภายในมหาวิทยาลัยอย่างสม่ำเสมอ แต่เพื่อพัฒนาและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาให้ดียิ่งๆ ขึ้น ควรมีการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มสัมพันธ์ต่างๆ เพิ่มขึ้น โดยบัณฑิตวิทยาลัยควรให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรด้วย

(7) ความสัมพันธ์ระหว่างคณาจารย์ นักศึกษามีทัศนคติต่อความสัมพันธ์ระหว่างคณาจารย์ในระดับมาก โดยเห็นว่า คณาจารย์ในภาควิชาปฏิบัติสัมพันธ์และเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันดี มีการเข้าร่วมกิจกรรมภายใน ยอมรับนับถือ และให้เกิดซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี อาจารย์ช่วยกันรักษาภาพลักษณ์ที่ดี ช่วยเหลือ และสนับสนุนกันในการสร้างผลงานทางวิชาการ สำหรับอาจารย์นอกภาควิชาที่นักศึกษาเห็นว่าพฤติกรรมไม่แตกต่างกับอาจารย์ภายในภาควิชา

5.6 ข้อเสนอแนะ

5.6.1 ด้านเนื้อหาวิชา นักศึกษาเห็นว่า รายวิชาที่เปิดทำการสอนเกือบทุกรายวิชานเน้นการเรียนภาคทฤษฎีมากกว่าภาคปฏิบัติซึ่งทำให้ขาดความสมดุล ในบางรายวิชาซึ่งเป็นวิชาทักษะ เช่นวิชาสถิติวิจัยทางการศึกษา นักศึกษาต้องได้รับการฝึกปฏิบัติ หรือทำแบบฝึกหัดทั้งในและนอกห้องเรียนการเรียนจึงจะประสบความสำเร็จ เนื้อหาวิชาที่สอนควรได้รับการปรับปรุงให้กระชับพอเหมาะกับระยะเวลาที่จะทำการศึกษาในระยะเวลาหนึ่งภาคเรียน การเรียนซ้ำวิชาใดใดในระยะเวลาที่ไม่ห่างกันมากนัก แต่นักศึกษายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ย่อมแสดงให้เห็นว่ารายวิชานั้นๆ มีปัญหาอย่างไม่ต้องสงสัย ทุกรายวิชาที่ทำการสอนควรมีการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้ทันสมัยอยู่เสมอ ควรมีการนำแนวคิด ทฤษฎีใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นมาสอดแทรกในเนื้อหาวิชา บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษามีภาระที่จะต้องไปทำการอภิวัฒน์สังคมไม่ใช่อนุวัฒน์สังคม ความรู้ที่ได้รับจากบัณฑิตศึกษาจะต้องเป็นสิ่งที่ใหม่ที่สุดเท่านั้นจึงจะสามารถไปทำการอภิวัฒน์สังคมได้

5.6.2 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล นักศึกษาเห็นว่าอาจารย์ยึดการสอนด้วยวิธีการบรรยายเป็นหลัก ทั้งที่มีหลายรายวิชาที่ไม่เหมาะสมที่จะใช้วิธีการบรรยายในการสอน ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งคืออาจารย์ทำการสอนโดยไม่ได้ทำแผนการสอน หรือเตรียมการสอน หรือทำการสอนในขณะที่อาจารย์เองก็ไม่มีความพร้อมที่จะสอนทำให้การเรียนการสอนไม่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษายิ่งขึ้น

อาจารย์ควรทำการประเมินผลการสอนเป็นระยะ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับไปปรับปรุงการสอน ด้านการประเมินผลการเรียนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนนักศึกษาเห็นว่าอาจารย์บางท่านประเมินผลการเรียนโดยไม่ยุติธรรม ทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกัน การประเมินผลการเรียนจึงควรกระทำโดยรอบคอบ ถูกหลักวิชา ปราศจากอคติ เพราะการประเมินผลการเรียนที่ดีก็คือการสอนที่ดีนั่นเอง อาจารย์ควรเปิดใจและรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษา ให้โอกาสนักศึกษาในการสอบถามปัญหาและแก้ไขเปลี่ยนแปลงปรับปรุงผลการเรียนด้วยวิธีการที่เป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของทั้งนักศึกษาและอาจารย์

5.6.3 ด้านคณาจารย์ นักศึกษาเห็นว่าอาจารย์มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาเป็นอย่างดี แต่ยังขาดความเชี่ยวชาญและทักษะในการถ่ายทอด วิธีการในการถ่ายทอดและกระบวนการในการสร้างและพัฒนาความคิดยังไม่ดีพอ ควรใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมกับแต่ละรายวิชาโดยการใช้เทคโนโลยีและอุปกรณ์สมัยใหม่เป็นสื่อในการถ่ายทอด อาจารย์ควรลดอัตราและเปิดใจให้กว้างเปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษา เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาตนเอง สมควรมีการประเมินการสอนของอาจารย์ทุกรายวิชาเป็นระยะและดำเนินการอย่างสม่ำเสมอเพื่อพัฒนาการสอนให้ดีและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ อาจารย์ขาดความมั่นใจในการเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ขาดความรู้ทักษะในการใช้คำสถิติต่างๆ ในการวิเคราะห์ข้อมูล ทำการแก้ไขงานของนักศึกษาโดยไม่รับฟังหรือศึกษางานของนักศึกษาให้ตลอดก่อนที่จะทำการวิจารณ์หรือแก้ไข ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัยควรมีการพัฒนาอาจารย์ให้มีความมั่นใจและมีความพร้อมในการเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาให้มากขึ้น วิธีที่น่าจะได้ประโยชน์มากวิธีหนึ่งคือการศึกษาวิจารณ์วิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย แล้วนำผลการศึกษามาทำการอภิปรายกลุ่มซึ่งจะทำให้เห็นข้อดีข้อด้อยของวิทยานิพนธ์แต่ละเล่ม และจะช่วยให้อาจารย์มองเห็นจุดดีและจุดด้อยของตนและสามารถทำการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นได้ในที่สุด

5.6.4 ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน นักศึกษาเห็นว่า บัณฑิตวิทยาลัยยังขาดความพร้อมในหลายๆ ด้าน ห้องเรียนยังไม่เพียงพอ และขาดความสมบูรณ์ ไม่เหมาะสมต่อการเป็นที่ศึกษาของบัณฑิต สมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข หลายภาควิชายังไม่มีห้องทำงานสำหรับนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยควรตระหนักในสำคัญและจัดหาห้องทำงานที่มีอุปกรณ์ในการสื่อสาร

และเครื่องอำนวยความสะดวกในการทำเอกสารไว้สำหรับนักศึกษาด้วย ห้องสมุดยังขาดหนังสือที่จำเป็นสำหรับนักศึกษาในการศึกษาอ้างอิง ในการทำวิทยานิพนธ์นักศึกษาต้องแสวงหาหนังสืออ้างอิงจากแหล่งอื่นทำให้สิ้นเปลืองเวลาและค่าใช้จ่ายมาก ควรมีการปรับปรุงเพิ่มเติมห้องสมุดให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การให้บริการด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ยังไม่ดีพอ เวลาเปิดบริการยังไม่เหมาะสมต่อการให้บริการแก่นักศึกษาทุกกลุ่ม จึงควรมีการสำรวจความต้องการและความคิดเห็นจากนักศึกษาผู้ใช้บริการด้วยว่าต้องการอะไร อย่างไร เพราะสิ่งที่สำนักวิทยบริการคิดอาจไม่ตรงกับที่ผู้ใช้บริการคิดก็ได้ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรควรส่งเสริมการตั้งกลุ่มและกิจกรรมสัมพันธ์ต่างๆ เพื่อสร้างความสามัคคีและช่วยเหลือกันทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพ อาจารย์ควรตระหนักในสถานะของนักศึกษา ให้การยอมรับ และปฏิบัติต่อนักศึกษาโดยสมควรแก่ฐานะของปัจเจกบุคคลด้วย

5.7 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

5.7.1 ควรทำการวิจัยทัศนะของนักศึกษามหาบัณฑิต และคณาจารย์ต่อกระบวนการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา

5.7.2 ควรทำการวิจัยทัศนะของนักศึกษามหาบัณฑิตของบัณฑิตวิทยาลัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และนักศึกษามหาบัณฑิตของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอื่นๆ

5.7.3 ควรทำการวิจัยทัศนะของนักศึกษามหาบัณฑิตปัจจุบันให้เสร็จภายใน 1 ภาคเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ทันสมัยยิ่งขึ้น